

Алчевська Христина Олексіївна

Біографія

Наймолодша в сім'ї

Христина Алчевська-молодша народилася 16 березня 1882 року в родині промисловця в Харкові. Усе своє життя вона й прожила в цьому місті. Її мати – Христина Алчевська-старша — була педагогом, організовувала недільні школи. Христя була наймолодшою в сім'ї, мала чотирьох братів і сестру.

Закінчивши 1902 року харківську Першу дівочу гімназію, Христина продовжує навчання на вчительських курсах у Сорбонні в Парижі. А вже за рік повертається додому й працює вчителькою французької мови в гімназії й одночасно – у недільній школі своєї матері, де, попри загальну заборону, читає учням українські книжки, та у видавничому комітеті Харківського товариства грамотності. Навіть планувала створити новий підручник з української літератури для трудової школи.

Проте багатьом її планам та починанням так і не судилося здійснитися. Самотня, майже без засобів до існування, вона померла в пору золотої осені 1931 року, маючи неповних 50 років.

На оці в жандармерії

Постійною наставницею для Христі завжди була мати, яка заснувала жіночу недільну школу в Харкові. Саме вона відкрила молодшій дочці, як і своїм старшим дітям, глибину вітчизняної та світової літератури й мистецтва. У будинку Алчевських завжди панувала атмосфера високої інтелігентності та творчості, що сприяло духовному розвитку шістьох дітей.

Свої перші вірші й оповідання десятирічна Христя помістила в рукописному журналі "Товариш". Відтоді вона не відкладає перо, удосконалюючи українську мову, водночас опановуючи складну техніку французького вірша.

З 1902 року Христина почала друкуватися в періодичних виданнях, літературно-художніх альманахах. А 1905-го — надіслала до редакції київської газети "Боротьба" революційний марш, що починався словами "Гей, на бій, за нами встануть". Рукопис потрапив до жандармерії. До харківської квартири Алчевських прийшли з трусом. Однак нічого не знайшли.

Заклопотаність долею Вітчизни

Роки творчості Христини Алчевської-молодшої припадали на епоху складних соціальних потрясінь і напружених ідейно-естетичних суперечок і розбіжностей у літературному середовищі. Її друзями за листуванням були Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Михайло Павлик, Василь Стефаник, Олександр Олесь.

Щира любов до народу, прагнення служити в міру своїх сил і таланту боротьбі за краще майбутнє, завжди були провідними в культурно-громадській діяльності та літературній творчості Алчевської.

Її поетична спадщина – досить велика. За десять років, з 1907-го по 1917-й, вона опублікувала 11 збірок, серед них – "Туга за сонцем" (1907), "Сонце з-за хмар", "Пісня життя" (1910), "Вишневий цвіт" (1912), "Пісні серця і просторів", "Моєму краю" (1914), "Спомини" (1915), "Мандрівець" (1916) й інші. Остання, дванадцята, збірка вийшла 1922 року в Каліші (Польща). Із дванадцяти її збірників тільки один, десятий "Мрії", був виданий російською мовою.

У її творах звучить заклопотаність долею Вітчизни та всього світу, показано самотність і беззахисність людини в суспільстві, звеличується подвиг борців за свободу, віддається шана видатним майстрам літератури і мистецтва, оспівано красу природи й глибоко інтимні почуття.

Світ жінки-інтелігентки

І хоча громадянська тематика у творчості Христини Алчевської заслуговує на особливу увагу, усе ж її поетичний світ – це світ жінки-інтелігентки, наповнений прагненням до гармонії в людських стосунках і особистого щастя, по-своєму оригінальний і неповторний.

Христі Алчевській із чоловіками не щастило. Багато років у неї були взаємні почуття з одруженим чоловіком, теж харків'янином. Та коханий не міг розірвати шлюб з психічно хворою дружиною – такий у ті часи був закон. І навіть найкраща подруга Ольга Кобилянська не розуміє Христі в цьому. "Мене мучить одна Ваша фраза: "Та же в нього є уже жінка, Христю!" – дорікає вона в листі Кобилянській. – А чому жінка повинна заважати праву любити й не обманювати себе й іншу? Ба, коли це не примушує її страждати й вона не свідомо навіть свого "я"? Чи повинна я з-за неї та через ню гинути?"

Та вже в листі від 23 листопада того ж 1908-го в неї вихоплюється: "Ми можемо жити самотніми. Жіноча душа, чула і трошки химерна, то – скарб, який не повинен належати нікому з тих легковажних створінь, які ганяються за поцілунками та обіймами першої-ліпшої жінчини". Вона так і залишиться самотньою до кінця життя. Як і Ольга Кобилянська.

"Крокодил від поезії"

Із Кобилянською Алчевська заприятелювала 1902 року, коли літературознавець Сергій Єфремов написав нищівну статтю "В поисках красоты" про Ольгу Кобилянську, де докоряв їй за "неуклюжий, тяжелый, изобилующий неправильностями и варваризмами стиль". Письменниця впала в депресію. Адвокат Микола Міхновський підбивав усіх писати їй листи зі словами підтримки. 20-річна тоді Христя теж відгукнулася, адже саме перебувала під враженням від її творів "Царівна" й "Битва".

Міхновський відрекомендував Христину Ользі як "щось молоденьке й миле, але нічим іншим не визначне". Кобилянська все одно відповіла дівчині на листа й пройнялася симпатією до найменшої Алчевської. Називала її "білою мовою" – чайкою. Та до її літературних спроб ставилася не надто серйозно. Настійливо радила переходити від віршів до прози.

Із приходом більшовицької влади Алчевська й далі живе у Харкові. У своїх

"Споминах і зустрічах" пише: "Року 1917-го вмер у Баку на гастролях мій надзвичайно талановитий брат 39-40 літ — Олексій Алчевський, оперний співак. Року 1920-го зійшла в могилу діячка-мама. Не було вже давно на світі ні Лесі Українки, ні Коцюбинського, ні Франка, а для тієї літературної молоді, що боролася в боях горожанської війни, я, звичайно, могла б видатись лише тим, чим є стара сова для повної життя пташини..."

Молодий тоді критик Аркадій Любченко приліпив Алчевській прізвисько "крокодил від поезії". Вона взялася за переклади. 1925-го отримала замовлення на переклад мемуарів Луїзи Мішель про Паризьку комуну. І так ними захопилася, що написала драматичну поему про неї. Рецензентка навіть розкритикувала її за те, що "в ній є Луїза, але нема пролетаріату".

Скрутні часи

Звичним для себе способом — листовно — Христя Алчевська потоваришувала з французькими письменниками. Зокрема, з Анрі Барбюсом. Почала перекладати його твори. Навесні 1930-го, а потім іще раз — улітку наступного року - клопоталася про дозвіл на поїздку до Франції. Офіційно — по книжки для перекладу українською.

Утім, цілком можливо, що насправді письменниця хотіла там залишитися. Тим більше що у Франції жила вдова її брата Григорія. Однак їй відмовили. Жилося Христині Алчевській у цей час скрутно. "Посади я не маю і нізвідки грошей не дістаю, — писала в травні 1930-го літературознавцеві Миколі Плевако, прохаючи пришвидшити виплату гонорару за двотомник її творів. — Майте ж на увазі, що я — не установа, тому ждати не можу, а жива людина, що їсти хоче!" Двотомника так і не видали.

Восени 1931-го на харківському вокзалі Христині Алчевській затисло одяг дверима потяга. Той рушив і протягнув її вздовж перону. Хворе серце не витримало такого стресу. Вона злягла із серцевим нападом, а невдовзі - померла.

Доброслава Хміль